

Analiza brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini (1941-1943)

TATJANA TOMAŽIN DAKIČ

1. UVOD

Statistično so pojav brezposelnosti analizirali že pred drugo svetovno vojno. V članku sem se posvetila analizi brezposelnosti za italijansko zasedbeno območje Slovenije (t. i. Ljubljanska pokrajina) med drugo sv. vojno oz. v obdobju 1941–1943, saj sta bili takrat metodologija zajemanja podatkov in analiza le-teh drugačni kot danes, predvsem pa je imela statistika med vojno drugačen pomen, kot ga ima danes.

Okupator je, poleg drugih ukrepov, v skladu s fašistično ideologijo izvajal nasilje nad Slovenci. Ob pomoči statističnih podatkov, ki pa jih ni uporabljal za reševanje brezposelnosti, je izvajal tudi množične internacije prebivalstva v koncentracijska taborišča.

Statistiko brezposelnih je vodil zaradi političnih in gospodarskih interesov. V okviru političnega interesa je želel nadzorovati gibanje slovenskega prebivalstva in uresničiti načela fašizma, v gospodarskem interesu pa je na osnovi statističnih podatkov ugotavljal, katere in koliko dobrin lahko izvozi v Italijo oz. kaj lahko pridobi z okupacijo slovenskega ozemlja. V letu 1941 pa je vodil okupator statistiko brezposelnih tudi v propagandne namene. Na podlagi statističnih podatkov o brezposelnih, ki prikazujejo močan padec brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941–1943, je hotel pokazati, kako učinkovit je fašistični režim na področju zaposlovanja.

Izdelava analize brezposelnosti je bila še posebej poučna zaradi ugotovitev, do katerih sem prišla ob prebiranju italijanskega gradiva, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo II. Zaradi nepoznavanja zgodovinskih dejstev, sem si najprej ustvarila napačno sliko o ukrepih italijanskega okupatorja, predvsem v zvezi z "reševanjem" vprašanja brezposelnosti. Menila sem, da je bil okupator pri reševanju vprašanj v zvezi s tem zelo uspešen, vendar pa so podrobnejša analiza statističnih podatkov, prebiranje arhivskega gradiva in že objavljene zgodovinske raziskave pokazali, da gre za kompleksno problematiko in da podatki ne kažejo resničnega stanja brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini. To sem utemeljila z analizo brezposelnosti v obdobju 1941–1943.

Evidenco registriranih brezposelnih je takrat vodila Borza dela v Ljubljani, ki je zbiral podatke o prijavah in odjavah brezposelnih ter posredovanju dela brezposelnim tudi za Dravsko banovino (le za prvo trimesečje leta 1941) ter za območje Ljubljanske pokrajine. Zaradi različ-

nega geografskega območja (Dravska banovina in Ljubljanska pokrajina) nisem mogla primerjati brezposelnosti za obe območji, saj so podatki statistično neprimerljivi. Borza dela je izdajala letna poslovna poročila, v katerih so bile objavljene statistične analize o brezposelnosti. Podatke o brezposelnih danes zbira Statistični urad Republike Slovenije, posreduje pa Republiški zavod za zaposlovanje.

V drugem delu članka sem predstavila politične, gospodarske in socialne razmere na zasedenem ozemlju, predvsem v Ljubljanski pokrajini. Omejila sem se na obdobje 1941–1943, ko si je del našega ozemlja prilastil italijanski okupator. Ko so ob kapitulaciji Italije septembra 1943 Ljubljansko pokrajino zavzeli Nemci, se je namreč spremenil tudi način zbiranja podatkov o brezposelnosti.

Sledita poglavji o metodologiji zajemanja podatkov z definicijami in drugimi pojasnili metodologije same in analiza brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941–1943, s katero sem skušala prikazati gibanje brezposelnosti in dobljene rezultate pojasniti tudi z zgodovinskega vidika. Prav tako sem analizirala podatke o posredovanju zaposlitev v Ljubljanski pokrajini. Analiza prikazuje, kako "učinkovita" je bila Borza dela v Ljubljani pri izvajanju enega izmed okupatorjevih ukrepov.

2. ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE

2.1. Okupacija in razkosanje Slovenije

Po napadu Nemčije, Italije in Madžarske na kraljevino Jugoslavijo 6. 4. 1941 in po kapitulaciji le-te je bila Slovenija v dotedanji Dravski banovini razkosana med tri okupatorje: nemškega, italijanskega in madžarskega. Nemčija je tako zavzela vso slovensko Štajersko, severni del Dolenjske, Gorenjsko in slovensko Koroško (Mežiška dolina, dravograjsko območje) in severozahodni del Prekmurja (skupaj 10.118,52 km²), Italija večino Notranjske (njen zahodni del je imela že od leta 1918), večino Dolenjske ter Ljubljano (skupaj 4.550,66 km²) in Madžarska večino Prekmurja (skupaj 99,54 km²). Čeprav noben od okupatorjev ni bil zadovoljen s tistim, kar je dobil v Sloveniji, je vsak svoj del ogradil z državno mejo. S tem so bile pretrgane gospodarske, kulturne in druge vezi med pokrajinami. Zlasti nenaravna je bila meja med Italijo in Nemčijo, ki je Ljubljano odrezala od njenega zaledja na severu (Ferenc, 1997, str. 7–8).

Vse meje je določil nemški okupator, ki se ni oziral na dotedanje pokrajinske, okrajne in občinske meje. Mejna črta je sekala tudi meje katastrskih občin. Upošteval je le njen strateški značaj, seveda v nemško korist, saj je meja potekala tako, da so bili vrhovi hribovja na nemški strani. Tako je lahko nemški okupator z obmejnimi organi obvladoval italijansko stran. Seveda s takšno mejo ni bila zadovoljna nobena stran, vendar se ni dalo nič spremeniti. Nemške okupacijske oblasti so vztrajale pri svoji odločitvi (Ferenc, 1987, str. 30).

Italijanska okupacijska politika do Slovencev je bila v začetku milejša od nemške. Upoštevali so slovenske kulturne in prosvetne ustanove ter si tako hoteli pridobiti naklonjenost prebivalstva. Sprejemali so razne ukrepe, med njimi tudi finančne in upravne ter policijske. V okviru finančnih ukrepov je bila sprejeta prepoved izvoza denarja, kreditnih pisem, zlata, srebra, dragocenih predmetov in umetnin itd. Med upravne in policijske ukrepe pa je spadal popoln nadzor nad policijo in zapori, nadzor nad telefoni in telegrafska cenzura, zaprtje univerze zaradi njenega protitalijanskega delovanja ... (Ferenc, 1987, str. 114).

Večina slovenskega prebivalstva ni bila navdušena nad italijanskim režimom. Ljudje so bili obupani, zbegani, nekateri so ga občutili kot narodno in osebno katastrofo (Nešović, Prunk, 1993, str. 20).

2.2. Oblikovanje Ljubljanske pokrajine in njena priključitev h Kraljevini Italiji

Na italijanskem zasedbenem območju je nastala tako imenovana Ljubljanska pokrajina, katere meja se je na severu in vzhodu ujemala z novo italijansko-nemško in italijansko-hrvaško državno mejo. Na jugu pa je meja Ljubljanske pokrajine potekala po stari italijansko-jugoslovanski državni meji. Ljubljanska pokrajina je tako obsegala naslednje okraje: Ljubljana, Logatec, Novo mesto, Kočevje in Črnomelj, torej skupno 5 okrajev s 95 občinami. Obsegala je 4.544,09 km² s 336.279 prebivalci. Italijanski okupator je tako leta 1941 dobil komaj polovico toliko slovenskega ozemlja kot nemški (Ferenc, 1997, str. 7).

Dne 3. 5. 1941 je bilo celotno ozemlje t. i. Ljubljanske pokrajine formalnopravno priključeno h Kraljevini Italiji. S statutom (Ukaz italijanskega kralja Viktorja Emanuela III. 3. maja 1941 o priključitvi Ljubljanske pokrajine h Kraljevini Italiji, 1941) naj bi bila slovenskemu prebivalstvu zagotovljena etnična in kulturna avtonomija, sodelovanje pri upravi, dvojezičnost, moški pa oproščeni vojaške obveze. Takšen ukaz naj bi poudaril liberalnejši odnos italijanskega okupatorja do Slovencev v primerjavi z genocidnim režimom nacistov na Gorenjskem in Štajerskem (Slovenska kronika XX. stoletja, 1941–1945, 1996, str. 14).

Vladno oblast v Ljubljanski pokrajini je opravljal visoki komisar, ki mu je pomagal posvetovalni organ (sosvet štirinajstih zastopnikov), ki so ga sestavljale politične in cerkvene osebe, vdane italijanskemu okupatorju (Ferenc, 1987, str. 42).

2.3. Gospodarstvo Ljubljanske pokrajine

Okupacija Slovenije leta 1941 je močno vplivala na gospodarske tokove in povzročila precej motenj, saj je, na primer, pretrgala gospodarske zveze med pokrajinami, gospodarskimi panogami itd. Italijanski okupator je v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941–1943 uvažal vojno gospodarstvo in si prizadeval, da bi dobil čim več dobrin za svoje vojaške potrebe. Prevladoval je interes, da v Ljubljanski pokrajini izkopljejo čim več premoga in v Italijo izvozijo čim več lesa, predvsem z območja Dolenjske in Notranjske. Okupatorjev odnos do slovenskega gospodarstva je bil usmerjen predvsem v zadovoljevanje njegovih lastnih potreb in izkoriščanje tistega, kar mu je primanjkovalo, saj je bila Ljubljanska pokrajina v gospodarskem pogledu revnejša kot območja severne Slovenije, ki so bila pod nemško oblastjo. Večina prebivalcev se je ukvarjala s poljedelstvom in živinorejo. Ljubljanska pokrajina je imela 263.470 ha oz. 57,5 odstotka uporabne poljedeljske površine, neuporabne zemlje 1346 ha oz. 1 odstotek, gozd je zajemal 182.327 ha oz. 40,1 odstotka celotne površine. Industrija v Ljubljanski pokrajini je bila slabo razvita, saj so bila glavna industrijska območja (Maribor, Celje, Kranj, Jesenice) na nemškem zasedbenem ozemlju. Imela je tudi slabe surovinske vire, razen lesa. Ravno zaradi tega je bila najpomembnejša v Ljubljanski pokrajini lesna industrija. V pokrajini je bilo nekaj manjših premogovnikov (Kočevje, Krmelj, Kanižarica), saj je bil zasavski premogovniški bazen na nemškem zasedbenem ozemlju. Ljubljanska pokrajina je bila revnejša tudi z električno energijo. Na tem območju sta bili le dve pomembnejši elektrarni, hidrocentrala Zagradec in termocentrala Ljubljana, ki pa je bila do italijanske okupacije v rezervi. Vse pomembnejše elektrarne so bile prav tako v nemškem delu. Zato je italijanski okupator moral uvažati električno energijo z nemškega zasedbenega območja in iz t. i. NDH (Nezavisna država Hrvatska). Prav tako so iz Italije in NDH uvažali živež (moko, makarone, maslo ...), ki ga je največ primanjkovalo v okraju Ljubljana, v katerem je bivala skoraj četrtina prebivalcev vse pokrajine (Ferenc, 1987, str. 33–37).

3. VIRI PODATKOV IN EVIDENCE ZA STATISTIČNO ANALIZO

3.1. Delovna sila v Ljubljanski pokrajini

Zaposlovanje delovne sile v Ljubljanski po-

krajini v obdobju 1941–1943 je bilo za italijanskega okupatorja velikega pomena. S tem je skušal nadzorovati gibanje slovenskega prebivalstva. Tako je bilo vprašanje delovne sile pod italijansko okupacijo Ljubljanske pokrajine popolnoma drugačno kot v severni Sloveniji pod nemško okupacijo. Znano je, da so Nemci vprašanje brezposelnosti "reševali" hitreje (z uvajanjem javnih del, s prisilnim pošiljanjem delovne sile v avstrijske in nemške pokrajine, z vpoklici v državno delovno službo in vojsko ter z graditvijo novih gospodarskih obratov) kot Italijani, saj so potrebovali več delovne sile. Ker je kraljevi ukaz o priključitvi Ljubljanske pokrajine k Italiji določal, da za prebivalstvo te pokrajine ne bo obvezna vojaška služba, je tako odpadla tudi ena od možnosti za zmanjševanje brezposelnosti, saj vojakov niso šteli med brezposelne, ker so bili plačani. Čeprav so vojne razmere zahtevale več delovne sile po uradih in nekaterih drugih službah, v Ljubljanski pokrajini s takšnim zaposlovanjem ni bilo mogoče odpravljati brezposelnosti, saj je Ljubljana, prej glavno mesto Dravske banovine, z okupacijo izgubila vlogo središča. Brezposelnost je bila občutna tudi zaradi pomanjkanja surovin in pomanjkanja za vojsko pomembne industrije. Prav tako je bila večja brezposelnost povezana z ukrepi nemškega okupatorja: izselitev vsega slovenskega izobraženstva; izselitev, z družinami vred, Slovencev, ki so se priselili po letu 1914; izselitev prebivalcev obsavskega in obsoteljskega pasu ... (Ferenc, 1997, str. 28). Prav tako je nemški okupator s svojega zasedbenega območja odstranil in popisal ljudi, ki so bili doma v Ljubljani in jih je imel za nezaželene, ter tiste, ki so tam živeli kot delavci ali mali trgovci. Ti ukrepi so povzročili pritisk beguncev na ozemlje Ljubljanske pokrajine, kar je še bolj poslabšalo razmere na trgu dela. Brezposelnost je bila občutna tudi v gradbeništvu, predvsem zaradi pomanjkanja cementa, prav tako v tiskarstvu. Leta 1941 se je zaposlilo več delavcev samo v premogovništvu, kar je najverjetneje posledica potrebe Italije, da izkoplje čim več premoga. Fašistična pokrajinska uprava v Ljubljanski pokrajini je videla edino možnost za odpravljanje brezposelnosti v javnih delih, ki so jih začeli izvajati kmalu po Mussolinijevi razglasitvi priključitve pokrajine k Italiji (Arhiv Republike Slovenije (naprej AS), Oddelek II, fond Javna borza dela (naprej JBD), šk. 38.).

3.2. Delavske ustanove

Kot je bilo omenjeno, je skušal italijanski okupator nadzorovati gibanje slovenskega prebivalstva z zaposlovanjem in predvsem registracijo brezposelnih delavcev v Ljubljanski pokrajini. To mu je delno uspevalo ob pomoči ustanov, ki so zbirale podatke o brezposelnih. Te ljudi so

nato pošiljali tudi v internacijo, v koncentracijska taborišča. Glavna ustanova, ki je imela nalogo registrirati brezposelne delavce in razpoložljiva delovna mesta, posredovati zaposlitev in dajati "podpore" brezposelnim, je bila Borza dela v Ljubljani. Na osnovi podatkov o brezposelnih, ki jih je dobivala od namestitvenih oddelkov po okrajih, je izdajala letna poslovna poročila, iz katerih je moč razbrati položaj delavstva v Ljubljanski pokrajini.

Z naredbo visokega komisarja št. 52 je bil pri Borzi dela zaradi ureditve povpraševanja in ponudbe dela 25. 6. 1941 ustanovljen Pokrajinski namestitveni urad (Ufficio provinciale di collocamento) s podrejenimi občinskimi oddelki namestitvenega urada na sedežih občin. Po kapitulaciji Italije septembra 1943 in nemški zasedbi Ljubljanske pokrajine je Borza dela v Ljubljani do maja 1944 nadaljevala poslovanje po italijanskih predpisih. Dne 9. 5. 1944 pa je vrhovni komisar za operacijsko območje Jadransko primorje, kamor je spadala po kapitulaciji Italije tudi Ljubljanska pokrajina, izdal naredbo o ustanovitvi uradov dela. S tem se je Borza dela v Ljubljani preimenovala v Delovni urad (Arbeitsamt) v Ljubljani, ki je bil neposredno podrejen vrhovnemu komisarju za operacijsko območje Jadransko primorje (Vodnik 1999, AS 1649, str. 454).

Poleg Borze dela v Ljubljani je imela na območju Ljubljanske pokrajine podobne naloge tudi Pokrajinska delavska zveza s sedežem v Ljubljani, ki pa je bila predstavnica delavcev. Ustanovljena je bila z naredbo visokega komisarja z dne 15. 11. 1941 (Službeni list z dne 19. 11. 1941 št. 521/93), pravila, po katerih je delovala, so bila odobrena z odlokom visokega komisarja z dne 25. 1. 1942 št. 13 (Službeni list z dne 11. 2. 1942 št. 48/12). Pokrajinska zveza svobodnih poklicev in umetnikov je bila ustanovljena z naredbo visokega komisarja z dne 19. 2. 1942 št. 29 (Službeni list z dne 21. 2. 1942 št. 56/15). Pokrajinska delavska zveza je postala pravna oseba, ki je zastopala splošne interese delavcev, skrbela za njihovo zaščito, podpiranje in nravstveno vzgojo, v prvi vrsti pa je varovala pravice delavcev in nameščencev z urejanjem kolektivnih delovnih odnosov. Skrbela je tudi za zaščito individualnih pravic delavcev. Osnovna organizacijska enota je postal sindikat, ki je praviloma zajemal delavce vseh strok v pokrajini. V Pokrajinsko delavsko zvezo so bile vključene tudi vse podporne ustanove, ki so jih ustanovile te organizacije oziroma sindikati. Sindikati so bili združeni v štiri oddelke, in sicer: industrijskega, trgovinskega, poljedeljskega ter bančnega in zavarovalnega. Vsak sindikat je imel predsednika, upravni odbor, izvršilni odbor in preglednika računov. Predsednika in preglednika računov je imenoval visoki komisar, ki je v PDZ (Pokrajinska delavska zveza) imenoval tudi po-

sebnega italijanskega strokovnega svetovalca. Posamezni oddelki so imeli predsednika, skupščino, upravni odbor, izvršilni odbor in svet preglednikov računov (knjižnica Inštituta za novejšo zgodovino (naprej INZ), Službeni list za Ljubljansko pokrajino za leto 1941 in leto 1942).

4. METODOLOŠKE OSNOVE IN ANALIZA

4.1. Metodologija zajemanja podatkov o brezposelnosti

Z naredbo visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino (Uredba povpraševanja in ponudbe dela za Ljubljansko pokrajino, št. 63) je italijanski okupator z ureditvijo povpraševanja in ponudbe dela želel ugotoviti število delavcev, ki so bili na območju Ljubljanske pokrajine na voljo za delo in tako poskrbeti za njihovo namestitev na različna prosta delovna mesta, predvsem v kraju stalnega bivališča. Te posle je opravljal Pokrajinski namestitveni urad pri Borzi dela v Ljubljani. V vsaki občini so ustanovili oddelke namestitvenega urada, ki ga je vodil zaupnik Borze dela, odgovoren za zaposlitev delavcev z območja občine. Oddelki so opravljali, vsak na svojem območju, vse posle urada. Za nameščanje delavcev, ki so želeli biti zaposleni zunaj pokrajine ali pa so prihajali iz kakega kraja zunaj pokrajine, je skrbel komisarjat za preseljevanje in kolonizacijo. Po tej odredbi so bili delavci osebe, "ki dajejo trajno ali priložnostno v službi in pod vodstvom drugih svojo ročno ali umsko delovno moč na razpolago radi zaslužka ali izobraževanja" (INZ, Službeni list za Ljubljansko pokrajino za leto 1942). Poleg delavcev pa so bili še nameščenci, med katere se je štelo predvsem uradništvo in podobno ter težaki (delavci, ki so opravljali težja fizična dela, npr. pristaniški delavci), ki pa niso bili zavarovani pri Zavodu za socialno zavarovanje (ZSZ).

Delavci, ki niso imeli dela, so se morali vpisati po svoji stroki v seznam namestitvenega urada okraja, v katerem so imeli svoje bivališče. Namestitveni urad jih je moral vpisati po vrstnem redu, kakor so bile vložene prošnje. Poleg tega so morali delavci v petih dneh od dne, ko je njihova zaposlitev prenehala, prijaviti temu namestitvenemu uradu svojo brezposelnost. Delodajalci, ne glede na vrsto poslovanja, niso smeli sprejemati delavcev, ki niso bili vpisani v seznamih pri namestitvenem uradu in brez posredovanja tega urada. Smeli so sprejemati delavce, če je sprejetje le-teh preprečilo škodo osebam, surovinam ali napravam, da bi se zagotovilo nepretrgano delo, pa tudi v primeru namestitve žene, članov sorodstva in svaštva delodajalca, vodilnega osebja, uradnikov ali stalnega osebja ali uradniškega ali delavskega osebja v službi javnih oblasti ali ustanov javno-pravnega značaja, delavstva na domu, kmetijskega delavstva,

provizijsko plačanega osebja ali grafičnih delavcev, vpisanih v njihov strokovni sindikat Pokrajinske delavske zveze. Tako zaposlitev so morali sporočiti namestitvenemu uradu v treh dneh, pri tem je bilo treba navesti tudi vzrok za sprejetje. V vseh drugih primerih se je morala namestitev delavca opirati na pismeno obvestilo, ki ga je prejel delodajalec od namestitvenega urada (INZ, Službeni list za Ljubljansko pokrajino za leto 1942).

V Ljubljanski pokrajini so med brezposelne osebe šteli tiste,

ki so bili popolnoma brez dela,

ki so se ukvarjali z določenimi dejavnostmi (prodaja časopisa, čiščenje čevljev ...), česar niso šteli za zaposlitev,

ki so se preživljali z delom "na črno" (AS, JBD, Poročilo o položaju delavstva v Ljubljanski pokrajini, 1943).

Stanje zaposlitve oziroma nezaposlenosti v Ljubljanski pokrajini so skušali oceniti ob pomoči treh virov podatkov.

Prvi vir so bili statistični podatki o starostni, zlasti pa o poklicni in socialni razdelitvi prebivalstva, ki jih je pokazal zadnji popis. Ker je bil zadnji popis izveden leta 1939 in ker podatki za ozemlje Ljubljanske pokrajine niso bili obdelani, so morali najprej poiskati odgovarjajoče podatke za to ozemlje, potem pa oceniti nastale spremembe.

Drugi vir so bili mesečni izkazi o stanju zavarovancev v posameznih poklicih, ki so jih sestavljali organi socialnega zavarovanja. Organi zavarovanja so bili: Okrožni urad za zavarovanje delavcev, Trgovsko bolniško podporno društvo in Glavna bratovska skladnica. Ti izkazi so upoštevali vse delavce v industriji, trgovce in obrtnike ter gospodinje, ne pa nameščencev in delavcev na železnici, pošti, v javni službi ter v poljedelstvu.

Tretji vir so bili po poklicih razporejeni izkazi, ki jih je mesečno sestavljala Borza dela o številu pri njej prijavljenih brezposelnih.

Vsi trije načini ugotavljanja brezposelnosti imajo relativno vrednost in slabe strani. Vrednost prvega vira je v tem, da daje pregled zaposlitve vsega prebivalstva, medtem ko dajeta druga dva pregled zaposlitve le za del prebivalstva. Vrednost drugega in tretjega vira je v tem, da izločata vsako ocenjevanje in temeljita na natančnih evidencah. Pri tem so bili podatki Javne borze dela še posebej neposredni, saj so šteli prijave brezposelnih.

Prebivalstvo Ljubljanske pokrajine je bilo poklicno in socialno razdeljeno v šest skupin, in sicer:

I. skupina kmetje (tudi mali posestniki, ki živijo pretežno od mezdnega dela);

II. skupina kmetijski delavci;

III. skupina obrtniki, gostilničarji, trgovci in zasebni promet;

IV. skupina obrtni, industrijski, trgovski delavci in nameščenci ter služkinje;

V. skupina javna služba, vojska, železnica in pošta;

VI. skupina upokoјenci, rentniki in drugi.

V Ljubljanski pokrajini sta bili problematični V. in VI. skupina. Oprostitev od vojaške službe je sproščala približno 3.000 novih delavcev v letu 1941. Ker so bili v Ljubljani uradi za vso Slovenijo oz. Dravsko banovino, se je hipertrofija uradništva kazala v javni službi, pri železnici, pošti in drugod. Skrbno so preučevali tudi VI. skupino. Vanjo so sodili dijaki, precejšen del teh zaradi vojnih razmer ni študiral. Prav tako so v tej skupini upokoјenci in rentniki socialnih ustanov, ki so bili pripravljeni iskati novo zaposlitev, saj so se njihove rente znižale pod minimum (AS, fond Pokrajinska delavska zveza (naprej PDZ), šk. 70).

Izredno pomembni so tudi statistični podatki, ki jih je zbiral Borza dela v Ljubljani o posredovanju zaposlitev in o brezposelnih delavcih in nameščencih, ki so sami prijavili brezposelnosti, da bi dobili denarno podporo ali pa službo s posredovanjem Borze dela v Ljubljani. Prijavljanje brezposelnosti je bilo do 30. 6. 1941 neobvezno, po 1. 7. 1941 pa je postalo obvezno. Šele z uvedbo obvezne registracije brezposelnosti in s popolnejšo organizacijo evidentiranja so statistični podatki dali resnično sliko o pravih socialno-gospodarskih razmerah med delavci in nameščenci v Ljubljanski pokrajini.

Podatke o brezposelnih so namestitveni oddelki po okrajih zajemali tedensko in mesečno ter jih pošiljali Borzi dela v Ljubljani. Ta jih je objavljala v publikaciji Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani. Tako dobljene podatke je Borza dela v letnem poslovnem poročilu analizirala po spolu, poklicnih skupinah (uradniki, kvalificirani delavci, nekvalificirani delavci) in po gospodarskih panogah (AS, JBD, šk. 38).

4.2. Analiza brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941-1943

V tem poglavju sem prikazala gibanje registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini za obdobje 1941-1943 in razdelitev števila registriranih brezposelnih po okrajih za isto obdobje. Z analizo sem na osnovi statističnih podatkov o registriranih brezposelnosti prikazala odnos italijanskega okupatorja do slovenskega prebivalstva v obdobju 1941-1943, ki je bil ravno tak kot nemški. Leta 1941 je bil italijanski okupator res milejši od nemškega, vendar je kmalu pričel izvajati nasilje nad slovenskim prebivalstvom, predvsem z množičnim pošiljanjem prebivalstva v internacijo, kar je tudi razvidno iz rezultatov, dobljenih z analizo. Za obdobje 1941-1943 sem se odločila ravno zaradi zgoraj omenjenih podatkov. Poleg tega sem analizirala tudi podatke o

letnih pregledih izvršenih posredovanj zaposlitev v Ljubljanski pokrajini za pet gospodarskih panog, ki so bile za italijanskega okupatorja zaradi vojnih razmer zelo pomembne. Gospodarska panoga "stavbna industrija" je bila za okupatorja pomembna zaradi graditve cest, železnic in drugih objektov, pomembnih za vojskovanje. Gospodarski panogi "tekstilna industrija" in "oblačilna industrija" sta imeli velik pomen, ker je bilo treba vojsko oskrbeti z uniformami in drugimi oblačili. "Gozdna in lesna industrija" in "trgovina" pa sta bili gospodarski panogi, ki sta okupatorju prinašali dobiček.

Iz poročila Pokrajinske delavske zveze (PDZ) lahko razberemo, da je bilo zaposlitveno stanje v Ljubljanski pokrajini v letu 1941 slabo in da je obstajala velika odkrita in latentna brezposelnost. Ta brezposelnost je bila relativno izražena mnogo hujše, kakor pa je bila v času velike krize v industrijskih državah, ki so med krizo najbolj trpele. Iz članka v časopisu Jutro z dne 5. 4. 1941 št. 81 je iz statistike za posamezne stroke razvidno, da je v januarju 1941 najobčutnejše nazadovala zaposlenost v gradbeni in lesni stroki, vendar je bilo število zaposlenih delavcev precej večje kot leta 1940. Glede na številno razpoložljivo delovno silo je skušal italijanski okupator z uvajanjem javnih del, zaposlovanjem delavcev v premogovnikih in lesnih obratih poiskati nove možnosti za zaposlitev predvsem v industriji in obrti. Zaradi svojih interesov (izvoziti čim več lesa v Italijo) so posvetili veliko pozornosti lesnemu gospodarstvu in vsem tistim strokam, ki se opirajo na les kot surovino.

Iz poslovnega poročila Borze dela v Ljubljani o gibanju registrirane brezposelnosti so razvidni podatki o novih prijavah brezposelnih in o odjavah iz registra brezposelnih za leto 1941.

Tabela 1: Gibanje registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v letu 1941.

Četr-tletje	Stanje na začetku četr-tletja	Nove prijave	Odjave zaradi posre-dovanja	Odjave zaradi drugih razlo-gov	Stanje na kon-cu četr-tletja
I.	7820	10.728	360	6842	6746
II.	4081	7958	107	3688	8244
III.	8244	4296	2301	4739	5500
IV.	5500	6665	4241	2825	5099

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1941, str. 18

Zanimivi so le podatki od II. četrletja leta 1941 dalje, saj so podatki za I. četrletje leta 1941 še iz časa Dravske banovine. Vidimo tudi, da se stanje na koncu I. četrletja leta 1941 in na

začetku II. četrletja leta 1941 ne ujema, kar je posledica oblikovanja oz. nastanka t. i. Ljubljanske pokrajine na območju Dravske banovine.

Podatki v tabeli 1 o novih prijavah brezposelnih kažejo, koliko brezposelnih je bilo na novo prijavljenih. Podatki o teh prijavah po posameznih četrletjih prikazujejo zanimivo sliko kronološkega razvoja gospodarsko-socialnih razmer. Omenim pa lahko, da se je na koncu I. četrletja leta 1941 zmanjšalo število prijav brezposelnih, kar je običajno (pomladna dela na poljih in kmetijah). Podatki za II. četrletje leta 1941 kažejo vnovičen porast prijav, kar je bila posledica nenadno neurejenih gospodarskih razmer v Dravski banovini in posebej v Ljubljanski pokrajini zaradi okupacije Dravske banovine in zaradi dotoka beguncev iz drugih krajev nekdanje Jugoslavije v Ljubljansko pokrajino. V zadnjem četrletju leta 1941 se kaže porast novih prijav, kar je posledica uvedbe obveznega prijavljanja brezposelnosti, ki se je začelo izčrpno in redno izvajati šele septembra 1941, ko je bila vzpostavljena organizacijska mreža javne službe posredovanja dela (okrajni in občinski namestitveni uradi) po vsej Ljubljanski pokrajini.

Odjave iz registra brezposelnosti so nastale zaradi novih zaposlitev po posredovanju Borze dela ter iz drugih razlogov (zaposlitev brez posredovanja Borze dela, prestop v druge pridobitne poklice, izselitev, zapori, internacije v koncentracijska taborišča v Nemčiji in Italiji idr.). Izredno veliko odjav je moč zaslediti na koncu I. in na začetku II. četrletja leta 1941, kar je posledica obsežnih vpoklicev na orožne vaje in delne mobilizacije v kraljevo jugoslovansko vojsko. Izreden skok v številu odjav v III. četrletju leta 1941 je posledica prečiščenja registra brezposelnih, ker je Borza dela črtala s seznama vse tiste, ki se niso več redno tedensko prijavljali. Večina odjav v IV. četrletju leta 1941 pa je bila posledica akcije Rdečega križa, ki je za zimo organiziral razmestitev brezposelnih beguncev po krajih in vaseh Ljubljanske pokrajine. To je bila le zasilna preskrba, zato je niso šteli med izvršena posredovanja zaposlitev (AS, JBD, šk. 38).

Tudi podatki v letu 1942 še ne dajejo točne slike o stanju brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini in to zaradi novih predpisov in nove prakse, nestalnosti v poslovanju večjega dela občinskih namestitvenih oddelkov, internacij, vojaških operacij, strahu pred registracijo brezposelnosti zaradi obvezne službe itd. Ti statistični podatki vsebujejo le polno brezposelnost in registrirajo v glavnem le tiste osebe, ki prvič iščejo zaposlitev v zasebnih službah. Nekdanjih državnih uslužbencev in absolventov šol pa v glavnem še niso registrirali.

Tabela 2: Gibanje registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini za leto 1942.

Četrletje	Stanje na začetku četrletja	Nove prijave	Odjave zaradi posredovanja	Odjave zaradi drugih razlogov	Stanje na koncu četrletja
I.	5099	6389	2962	1502	7024
II.	7024	4564	5682	4399	1507
III.	1507	4041	3098	1276	1174
IV.	1174	2777	2454	594	903

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1942, str. 34

Iz tabele je razvidno, da je število registriranih brezposelnih od začetka leta 1942 do konca leta 1942 padlo s 5099 brezposelnih na 903 brezposelne, tako da je bila registrirana brezposelnost konec leta 1942 petkrat manjša od registrirane brezposelnosti na začetku leta 1942. V I. četrletju leta 1942 je bilo registriranih brezposelnih zelo veliko. V naslednjih četrletjih je število registriranih brezposelnih padalo tudi zaradi množičnih odhodov v internacijo in s tem povezanega zmanjšanja števila prebivalstva v Ljubljanski pokrajini.

Primerjava registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini za leti 1941 in 1942 daje tako sliko:

Tabela 3: Primerjava registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini na začetku II. četrletja za leti 1941 in 1942.

Stanje na začetku II. četrletja leta 1941	Stanje na začetku II. četrletja leta 1942	Indeks II 42/ II 41
4081	7024	172,1

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1941, str. 18 in leto 1942, str. 34

Število registriranih brezposelnih na začetku II. četrletja leta 1942 v primerjavi z začetkom II. četrletja leta 1941 se je povečalo za 72,1 odstotka. Z zgodovinskega vidika je porast števila registriranih brezposelnih posledica pritoka beguncev z nemškega zasedbenega ozemlja na italijansko zasedbeno območje, tem pa italijanski okupator v Ljubljanski pokrajini ni dal zaposlitve. Poleg tega se je število registriranih brezposelnih delavcev povečalo tudi zaradi prijave brezposelnosti teh delavcev namestitvenim oddelkom po okrajih, da bi jim izplačali denarno podporo za brezposelnost, če jim Borza dela ne bi našla zaposlitve. Februarja leta 1942 so bila zaradi hude zime ustavljena tudi javna dela, to pa

je še dodatno vplivalo na povečanje števila registriranih brezposelnih delavcev.

Trg dela je bil v letu 1943 ustaljen. Brezposelnost v pokrajini je bila majhna. V stavbarski, električni in oblačilni stroki je kvalificiranih delavcev primanjkovalo. Borza dela v Ljubljani ni mogla zadostiti naročilom delodajalcev.

Gibanje registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v letu 1943 kaže spodnja tabela:

Tabela 4: Gibanje registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini v letu 1943.

Četrt-letje	Stanje na začetku četr-letja	Nove prijave	Odjave zaradi posre- dovanja	Odjave zaradi drugih razlo- gov	Stanje na koncu četr-letja
I.	903	3814	3052	483	1182
II.	1182	3929	3723	488	900
III.	900	3438	3233	452	653
IV.	653	3042	2532	364	799

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1943, str. 34

Povprečno število vpisanih brezposelnih delavcev je padlo s 1182 na koncu I. četrletja leta 1943 na 799 na koncu IV. četrletja istega leta, leta 1942 pa je bilo na koncu I. četrletja 7024 registriranih brezposelnih delavcev, konec IV. četrletja leta 1942 pa 903. Med letom se je število brezposelnih še bolj znižalo. V drugi polovici leta 1943 je število brezposelnih padlo za dobro polovico. Podatki, ki se nam ponujajo iz zgornjih tabel, odsevajo razmere v Ljubljanski pokrajini v prvih dveh letih italijanske okupacije in vojnih razmer. Brezposelnost je res padla, vzroki pa so bili specifični: veliko prebivalstva, zlasti s podeželja, je bilo internirano v razna italijanska koncentracijska taborišča, prebivalstvo je pobegnilo pred nasiljem italijanskega okupatorja. Del delavcev je bil tudi v kolaboracijskih vojaških formacijah (Milizia volontaria anticomunista, vaške straže). Zaradi plačila, ki so ga prejimali, jih niso šteli med brezposelne.

Primerjava registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini za leti 1942 in 1943 daje tole sliko:

Tabela 5: Primerjava registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini na začetku II. četrletja za leti 1942 in 1943.

Stanje na začetku II. četrletja leta 1942	Stanje na začetku II. četrletja leta 1943	Indeks II 43/ II 42
7024	1182	16,8

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1942, str. 34 in leto 1943, str. 34

Iz zgoraj dobljenih rezultatov je razvidno, da se je število brezposelnih na začetku II. četrletja leta 1943 v primerjavi s številom brezposelnih na začetku II. četrletja leta 1942 zmanjšalo, in sicer za 83,2 odstotka. Vzrok za padec brezposelnosti so bile vojne razmere, kot sem že povedala.

Da bi bila slika gibanja registrirane brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini bolj natančna, sem v naslednjih tabelah primerjala gibanje brezposelnosti po okrajih za leti 1942 in 1943, ker za leto 1941 podatkov te vrste v arhivskem gradivu nisem našla.

Tabela 6: Struktura števila registriranih brezposelnih v Ljubljanski pokrajini konec januarja in konec decembra 1942 ter konec januarja in konec decembra 1943 po okrajih.

Okraji	Konec januarja 1942 (v %)	Konec decembra 1942 (v %)	Konec januarja 1943 (v %)	Konec decembra 1943 (v %)
Ljubljana	70,8	93,0	87,0	97,2
Novo mesto	10,6	1,6	2,3	0,4
Kočevje	10,4	3,2	3,2	...
Črnomelj	4,1	0,4	0,3	0,1
Logatec	4,1	1,8	7,2	2,3
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1942, str. 21 in leto 1943, str. 20

Razvidno je, da je največji del registrirane brezposelnosti odpadel na mesto Ljubljana in njen okraj, tako v letu 1942 kot v letu 1943, in sicer zaradi pomanjkanja delovne sile na podeželju (ljudje so bili v koncentracijskih taboriščih, zaporih, streljali so talce, odhodi v partizane in druge vojaške formacije, tudi gospodarski vzroki – italijanske koristi, zlasti vojaške in profitne ...). Prebivalci so bežali v Ljubljano v zmotnem prepričanju, da jim bo v mestu lažje in da si bodo našli zaposlitev. Ker je bila Ljubljana že tako polna beguncev z nemškega zasedbenega ozemlja, med njimi predvsem inteligence in uradnikov, je bila možnost za zaposlitev zelo majhna. Zaradi političnih razmer veliko občinskih namestitvenih oddelkov ni več delovalo ali pa je bilo njihovo delo omejeno, kar je tudi eden izmed vzrokov za manjšo registrirano brezposelnost na podeželju.

Tabela 7: Primerjava brezposelnih med okrajema Ljubljana in Črnomelj za junij 1942 in junij 1943 ter december 1942 in december 1943.

Mesec	Ljubljana	Črnomelj	$I_{\text{Črnomelj}}/I_{\text{Ljubljana}}$
Junij 1942	1.034	135	13,1
December 1942	837	4	0,47
Junij 1943	748	2	0,27
December 1943	777	1	0,13

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1942, str. 35 in leto 1943, str. 33

Izračunani indeksi kažejo, da je število brezposelnih v okraju Črnomelj glede na okraj Ljubljana od junija 1942 do decembra 1943 padlo s 13,1 odstotka na 0,13 odstotka. Navedeni rezultat tako potrjuje že prej naštetu ugotovitve.

Struktura opravljenih posredovanj zaposlitev (kolikokrat je Borza dela uspešno posredovala pri zaposlitvah) po poklicnih skupinah in spolu - v prvem delu tega poglavja sem analizirala gibanje brezposelnosti. V nadaljevanju pa sem prikazala:

strukturo opravljenih posredovanj zaposlitev v Ljubljanski pokrajini po poklicnih skupinah v petih takrat najpomembnejših gospodarskih panogah v obdobju 1941–1943,

strukturo uspešnih posredovanj zaposlitev po okrajih Ljubljanske pokrajine v obdobju 1942–1943,

strukturo opravljenih posredovanj zaposlitev v Ljubljanski pokrajini po spolu v petih takrat najpomembnejših gospodarskih panogah v obdobju 1941–1943.

Med najpomembnejše gospodarske panoge je italijanski okupator štel "stavbno industrijo", "tekstilno industrijo", "oblačilno industrijo", "gozdno in lesno industrijo" in "trgovino". Gospodarska panoga "stavbna industrija" je bila ena najpomembnejših zaradi izvajanja javnih del (graditev cest, železnic, stavb ...), ki so služila vojaškim potrebam. Italijanski okupator ni imel namena reševati problema brezposelnosti prebivalcev slovenske narodnosti zaradi izboljšanja socialnega in gospodarskega položaja v Ljubljanski pokrajini, temveč je vsa javna dela izvajal sebi v korist oz. v vojaške namene. Sledita gospodarski panogi "tekstilna industrija" in "oblačilna industrija", kar je povsem razumljivo, saj je bilo treba vojsko obleči. Gospodarska panoga "gozdna in lesna industrija" je bila pomembna zaradi lesa, ki so ga Italijani "izvažali" v Italijo. Peta gospodarska panoga "trgovina" pa je bila pomembna zaradi dobička, ki si ga je prilaščal okupator.

Naslednja tabela prikazuje strukturo opravljenih posredovanj zaposlitev po poklicnih skupinah v petih najpomembnejših gospodarskih panogah v Ljubljanski pokrajini za obdobje 1941–1943.

Tabela 8: Struktura opravljenih posredovanj zaposlitev po poklicnih skupinah (uradniki, kvalificirani delavci, nekvalificirani delavci) v petih najpomembnejših gospodarskih panogah v Ljubljanski pokrajini za obdobje 1941–1943.

Gospodarska panoga	1941 (v %)			1942 (v %)			1943 (v %)		
	UR	KVD	NKVD	UR	KVD	NKVD	UR	KVD	NKVD
Stavbna ind.	48,9	49,9	77,2	37,0	46,3	76,6	35,0	37,7	78,7
Tekstilna ind.	17,8	4,3	10,1	10,6	2,2	5,2	20,1	2,8	4,9
Oblučilna ind.	...	16,5	0,8	...	24,6	3,6	0,7	32,2	5,3
Gozdna in lesna ind.	8,9	22,0	7,7	8,2	19,0	13,2	6,7	18,4	9,1
Trgovina	24,4	7,3	4,2	44,2	7,9	1,4	36,6	8,9	2,0
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1941, str. 30, leto 1942, str. 40 in str. 41, leto 1943, str. 40 in str. 41

Vidimo, da je bilo največ posredovanih zaposlitev v vseh treh poklicnih skupinah v gospodarski panogi "stavbna industrija", in sicer zaradi izvajanja javnih del (graditev cest, železnice ...), ki jih je italijanski okupator pričel kmalu po priključitvi Ljubljanske pokrajine h Kraljevini Italiji. Seveda je bilo posredovanih zaposlitev največ za nekvalificirane delavce, ker so številčno prevladovali, saj je bila večina uradnikov in kvalificiranih delavcev v taboriščih.

Tudi v letu 1942 je bilo največ posredovanih zaposlitev v gospodarski panogi "stavbna industrija", in sicer v poklicni skupini "kvalificirani delavci" in "nekvalificirani delavci". Razlog za takšno stanje je tak kot v letu 1941 (izvajanje javnih del). Za poklicno skupino "uradniki" pa je bilo največ opravljenih posredovanj zaposlitev v gospodarski panogi "trgo-

vina", ker je bila večina uradnikov italijanske narodnosti ali pa so bili njihovi privrženci. Tako je ves dobiček, pridobljen s prodajo, ostal v italijanskih rokah.

V letu 1943 je bilo zaradi istih razlogov opravljenih največ posredovanj zaposlitev v gospodarski panogi "stavbna industrija", prav tako za poklicni skupini "kvalificirani delavci" in "nekvalificirani delavci". V gospodarski panogi "trgovina" so bili zaposleni predvsem uradniki italijanske narodnosti in njihovi privrženci.

Podobno kot je v prvem delu tega poglavja prikazana primerjava gibanja registrirane brezposelnosti po okrajih Ljubljanske pokrajine, sledi še primerjava opravljenih posredovanj zaposlitev po okrajih Ljubljanske pokrajine za leti 1942 in 1943, saj za leto 1941 podatkov te vrste v arhivskem gradivu nisem našla.

Tabela 9: Razdelitev letnega števila opravljenih posredovanj zaposlitev po okrajih Ljubljanske pokrajine za leti 1942 in 1943.

Okraji	Št. opravljenih posredovanj		Št. opravljenih posredovanj v %		Indeks $I_{43/I_{42}}$
	1942	1943	1942	1943	
Ljubljana – mesto in okraj za ljubljansko okolico	9493	9883	66,9	78,8	104,1
Kočevje	1094	524	7,6	4,2	47,9
Novo mesto	1296	940	9,2	7,5	72,5
Logatec	1448	973	10,2	7,7	67,2
Črnomelj	865	220	6,1	1,8	25,4
Skupaj	14.196	12.540	100,0	100,0	88,3

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1942, str. 18 in leto 1943, str. 20

Iz števila opravljenih posredovanj zaposlitev je razvidno, da je bilo tako v letu 1942 kot v letu 1943 največ posredovanj zaposlitev v okraju Ljubljana, najmanj pa v okraju Črnomelj. Omeniti je treba, da tudi ti statistični podatki ne pomenijo resničnega stanja zlasti iz dveh razlogov:

- izvajanje predpisov o obveznem posredovanju zaposlitev prek namestitvenih oddelkov v okrajih v letu 1942 še ni bilo splošno, ker mnogi delodajalci niso poznali teh predpisov,

- veliko občinskih namestitvenih uradov v vseh petih okrajih v letu 1942 ni poslovalo v celoti ali deloma zaradi izrednih dogodkov v pokrajini.

Iz zgornjih statističnih podatkov je razvidno, da je bilo brezposelnih čedalje več, in to predvsem v Ljubljani, saj so bili prebivalci s podeželja, kot sem že omenila, ali v zaporih,

koncentracijskih taboriščih ali pa v vojaških formacijah (nekateri so odšli v partizane, drugi na stran okupatorja). Prav tako so kmetje imeli zemljo in niso potrebovali dela tako kot delavci v mestih. Zanimivo je tudi to, da okupator med brezposelne ni uvrščal tistih, ki so bili v kolaboracijskih vojaških formacijah, saj so bili plačani. Prav tako so leta 1942 in 1943 potekali hudi boji in je bilo delo onemogočeno (npr. rudniki v Črnomlju, Kočevju ...). Najbolj je trpelo delavstvo na podeželju, ker je bilo odrezano od mesta, v katerem so običajno naročali potrebni material in surovine za delo. Prav tako se niso obnavljale porušene tovarne in obrtne delavnice, poleg tega povsod niso bile vzpostavljene prometne povezave.

Večina prebivalstva je bila od 4. 10. 1943 poslana na prisilno delo v Nemčijo, kar je razvidno iz naslednje tabele:

Tabela 10: Pregled delovne sile, poslana na delo v Nemčijo, v času od 4. 10. 1943 do 31. 12. 1943 po okrajih.

Kraj bivališča pred odhodom	Dijaki			Delavci			Nameščenci			Kmetje			Prosti poklici in drugo			Skupaj		
	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk
Ljubljana – mesto	19	5	24	291	105	396	41	20	61	11	...	11	28	...	28	390	130	520
Ljubljana – okolica	...	1	1	48	11	59	4	1	5	2	...	2	...	...	...	54	13	67
Novo mesto	...	...	...	53	...	53	...	...	...	2	...	2	...	...	...	55	...	55
Logatec	...	...	...	26	...	26	1	1	2	3	...	3	...	...	...	30	1	31
Kočevje	...	...	...	140	...	140	1	...	1	6	...	6	...	...	...	147	...	147
Črnomelj	...	...	...	54	...	54	3	...	3	1	...	1	...	...	...	58	...	58
SKUPAJ	19	6	25	612	116	728	50	22	72	25	...	25	28	...	28	734	144	878

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1943, str. 43

Od 4. 10. 1943 do vključno 31. 12. 1943 je bilo odvedenih na prisilno delo v Nemčijo po posredovanju Borze dela v Ljubljani skupno 878 ljudi, kar je v primerjavi s podatki, ki so razvidni iz arhivskega gradiva, precej nizka številka. Italijanski okupator je namreč odgnal v koncentracijska taborišča okoli 20.000 ljudi, po-strelil 21 skupin s 145 talci, požgal je na stotine vasi, več kot 600 otrok pa je bilo ukradenih.

(Ferenc, 1997, str. 22.) Večina ljudi je "odšla" s šestimi transporti, nekaj tudi posamezno. Vse Transporte so spremljali uradniki Borze dela v Ljubljani.

Konec tega poglavja prikazuje še primerjavo opravljenih posredovanj zaposlitev v petih najpomembnejših gospodarskih panogah po spolu v Ljubljanski pokrajini za leta 1941, 1942 in 1943.

Tabela 11: Struktura opravljenih posredovanj zaposlitev po spolu v petih najpomembnejših gospodarskih panogah v Ljubljanski pokrajini za obdobje 1941–1943.

Gospodarska panoga	1941 (v %)			1942 (v %)			1943 (v %)		
	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Stavbna ind.	77,5	5,4	69,2	73,6	17,3	66,3	75,6	13,0	65,8
Tekstilna ind.	2,4	55,3	8,5	1,8	21,7	4,4	1,6	20,6	4,6
Oblačilna ind.	4,1	13,7	5,2	5,6	40,5	10,0	7,4	44,6	13,2
Gozdna in lesna ind.	13,1	1,9	11,8	16,6	3,0	14,9	13,2	4,0	11,8
Trgovina	2,9	23,7	5,3	2,4	17,5	4,4	2,2	17,8	4,6
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1941, str. 32, leto 1942, str. 42 in leto 1943, str. 42

Od letnega števila opravljenih posredovanj zaposlitev je odpadlo v letu 1941 največ posredovanj na moške v gospodarski panogi "stavbna industrija", in sicer 77,5 odstotka. Na ženske pa največ v gospodarski panogi "tekstilna industrija", in sicer 55,3 odstotka. Večina moških je bila zaposlena pri javnih delih, v rudnikih in v gozdovih zaradi okupatorjevega interesa, da se čim več gradi v vojaške namene in izkoplje čim več premoga ter izvozi les, ki ga je v Italiji primanjkovalo.

V letu 1942 je odpadlo od letnega števila opravljenih posredovanj zaposlitev največ opravljenih posredovanj na moške spet v gospodarski panogi "stavbna industrija", in sicer 73,6 odstotka. Največ posredovanih zaposlitev za ženske je bilo v gospodarski panogi "oblačilna industrija", 40,5 odstotka. V letu 1943 je prav tako odpadlo od letnega števila posredovanih zaposlitev na moške največ posredovanj v gospodarski panogi "stavbna industrija", na ženske pa v gospodarski panogi "oblačilna industrija".

Iz podatkov v tabelah (glej Tab. 1, 2 in 3) je poleg zgoraj navedenih ugotovitev razvidno, da se je sorazmerni delež žensk pri posredovanih zaposlitev v letu 1942 nekoliko dvignil v primerjavi z letom 1941, saj so v letu 1942 predvsem moški odhajali v razne vojaške formacije. Zaradi vojnih razmer (večina moških je bila v taboriščih ali v vojaških formacijah) se je v letu 1943 v primerjavi z letom 1942 sorazmerni delež števila posredovanih zaposlitev za ženske spet povečal.

Sledi še tabela o letnem pregledu posredovanih zaposlitev po spolu v gospodarski panogi "stavbna industrija" v obdobju 1941–1943. Ta gospodarska panoga je zanimiva, ker je v takratnih razmerah ponujala največ možnosti za zaposlitev in je bilo zato največ izvedenih posredovanj zaposlitev ravno v tej panogi.

Tabela 12: Primerjava opravljenih posredovanj zaposlitev v gospodarski panogi "stavbna industrija" po spolu v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941–1943.

Spol	1941	1942	1943	I_{42}/I_{41}	I_{43}/I_{42}
Moški	2841	5691	5114	200,3	89,9
Ženske	26	199	162	765,4	81,4

Vir: Poslovno poročilo Borze dela v Ljubljani za leto 1941, str. 32, leto 1942, str. 42, leto 1943, str. 42

Izračunani indeksi potrjujejo že prej navedene trditve. Leta 1942 je bilo posredovanih zaposlitev pri moških kar dvakrat več kot v letu 1941, pri ženskah pa kar sedemkrat več. Tak rezultat je posledica zmanjšanja števila prebivalcev Ljubljanske pokrajine zaradi množičnega interniranja

žensk, otrok, študentov in starejših moških v koncentracijska taborišča. Tako je preostalo prebivalstvo dobilo možnost za zaposlitev. Če pa primerjamo leti 1942 in 1943, opazimo tako pri moških kot pri ženskah padec števila posredovanih zaposlitev, saj je okupator tudi druge prebivalce, ki jih internacija v letu 1942 ni zajela, kasneje zaprl, izgnal ali interniral. Zaradi hudih bojov v letu 1942 ni več delovala tudi večina namestitvenih oddelkov po okrajih. Prebivalci so se začeli upirati in odhajati v partizane. Ravno tako ni bilo rednih prometnih povezav in Borza dela v Ljubljani ni prejela poročil o posredovanju zaposlitev iz drugih okrajev. Vsi ti razlogi so pomenili hud problem pri merjenju brezposelnosti, kar je razvidno tudi iz podatkov, ki jih je zbiral italijanski okupator in objavljaj v poslovnih poročilih.

Na osnovi analize brezposelnosti za Ljubljansko pokrajino za obdobje 1941–1943, ko je bila pod italijanskim okupatorjem, je razvidno, da je bila največja brezposelnost v letu 1941 in se je zmanjševala vse do osvoboditve, ko je spet narasla. Število brezposelnih ni upadalo zaradi zaposlitve slovenskega prebivalstva, temveč zaradi zmanjševanja števila prebivalstva na ozemlju Ljubljanske pokrajine. Padec števila brezposelnih ponazarja tudi spodnja tabela:

Tabela 13: Število brezposelnih na dan 31. 12. vsakega leta v Ljubljanski pokrajini in 1. 8. 1945 v Sloveniji.

Datum	Ozemlje	Št. brezposelnih
31. 12. 1941	Ljubljanska pokrajina	10.198
31. 12. 1942	Ljubljanska pokrajina	1806
31. 12. 1943	Ljubljanska pokrajina	1598
31. 12. 1944	Okupacijska cona Jadransko primorje	144
1. 8. 1945	Slovenija	2519

Vir: Poročilo o gibanju brezposelnosti v času od 6. 4. 1941 do 1. 8. 1945

Konec leta 1941 je bilo nesorazmerno veliko število brezposelnih posledica več dejavnikov. Razpad jugoslovanske vojske je povzročil, da je ostalo precejšnje število častnikov in navadnih vojakov nekdanje jugoslovanske vojske na ozemlju okrnjene Slovenije, tj. Ljubljanske pokrajine. V največji meri se je število brezposelnih povečalo zaradi dotoka beguncev s Štajerske in Gorenjske, ki so tu iskali zaposlitev. Ker jih Borza dela v Ljubljani ni mogla zaposliti, jim je plačevala denarne podpore za brezposelne. Leto

1942 kaže močan padec števila brezposelnih. Vzrok je odhod prebivalcev k partizanom, saj so Italijani takrat izvajali množične aretacije in nato internacije v koncentracijska taborišča. Brezposelni z dežele in okolice Ljubljane se niso prijavljali zaradi omejitve ozemlja z bodečo žico in drugih ovir. Veliko ljudi se je balo prijaviti svojo brezposelnost, ker bi jih lahko odvedli v internacijo. Za leto 1943 je značilno, da so bile razmere podobne kot leta 1942. Vzrok padca števila brezposelnih v letu 1944 je bil v tem, da je bilo veliko brezposelnih mobiliziranih k domobrancem. Teh prav tako niso šteli med brezposelne, ker jih je delovno mesto, ki so ga zapustili pred vstopom k domobrancem, ob vrnitvi še čakalo. Dobili so tudi plačilo. Veliko jih je pristopilo k policiji in raznim organizacijam. Dokaj visoko število brezposelnih v letu 1945 je posledica povečanja območja Javne borze dela ter v dejstvu, da večja industrijska podjetja zaradi pomanjkanja surovin in poškodovanih naprav še niso obratovala v polni meri, trgovina pa je bila zaradi pomanjkanja dobrin v zastoju.

5. SKLEP

V študiji sem prikazala gibanje registrirane brezposelnosti in gibanje opravljenih posredovanj zaposlitev v Ljubljanski pokrajini za obdobje 1941–1943. Ugotovila sem, da je bila registrirana brezposelnost, glede na statistične podatke, ki so objavljeni v Poslovnem poročilu Borze dela v Ljubljani, največja v letu 1941. V letih 1942 in 1943 pa je močno upadla. Če ne bi poznali zgodovinskega ozadja oziroma političnih, gospodarskih in socialnih razmer v Ljubljanski pokrajini v obdobju 1941–1943, med vojno, bi lahko na podlagi teh statističnih podatkov napačno sklepali, da je italijanski okupator vprašanje brezposelnosti reševal zelo dobro. Ker je veliko slovenskega prebivalstva interniral v koncentracijska taborišča, je tako preostalo prebivalstvo dobilo možnost za zaposlitev, kar je povzročilo, da se je število izvedenih posredovanj zaposlitev povečalo (razvidno iz statističnih podatkov za leto 1942). Z registracijo brezposelnih oseb je italijanski okupator prek Borze dela v Ljubljani skušal zlasti nadzorovati gibanje slovenskega prebivalstva in ne reševati problema brezposelnosti. Hotel je imeti nadzor nad slovenskim prebivalstvom, kar je bilo razumljivo s političnega in vojaškega vidika. Poleg tega je z zaposlitvijo brezposelnih delavcev v gospodarski panogi "stavbna industrija" omogočil graditev cest, železnic, vendar vse za vojaške potrebe. Iz gradiva v Arhivu Republike Slovenije je moč razbrati, da pojav brezposelnosti v medvojnem času ni imel enakega pomena, kot ga ima danes.

Zanimivo bi bilo tudi analizirati stanje brezposelnosti na nemškem zasedbenem ozemlju,

kjer se je vprašanje brezposelnosti "reševalo" hitreje in drugače kot v Ljubljanski pokrajini, in tako dobiti vpogled stanja brezposelnosti za večino ozemlja Slovenije.

LITERATURA

- Marjan DRNOVŠEK, France ROZMAN, Peter VODOPIVEC (ured.); Slovenska kronika XX. stoletja 1941–1945, Ljubljana; Nova revija, 1996, 598 str.
- Tone FERENC; Fašisti brez krinke, Dokumenti 1941–1942, Maribor; Obzorja, 1987, 517 str.
- Tone FERENC; Okupacijski sistemi na Slovenskem 1941–1945, Ljubljana; Modrijan, 1997, 95 str.
- Zdravko KLANJŠČEK; Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945, Ljubljana; Partizanska knjiga, 1976, 1157 str.
- Branimir NEŠOVIČ, Janko PRUNK; 20. stoletje, Ljubljana; Državna založba Slovenije, 1993, 260 str.
- Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, Ljubljana; Arhiv Republike Slovenije, 1999.

VIRI

- AS, JBD, šk. 15–38.
- AS, PDZ, šk. 71–112.
- AS, Visoki komisariat za Ljubljansko pokrajino, šk. 2.
- Knjižnica INZ, Službeni list za Ljubljansko pokrajino.
- Knjižnica INZ, Zmanjšanje zaposlenosti, Gibanje v posameznih strokah, Jutro, Ljubljana, XXII (1941), 81, str. 2.
- Rezultati raziskovanj, Ljubljana, Statistični urad RS, 1998, 317 str.
- Trg dela. Statistične informacije, Ljubljana; Statistični urad RS, 1998, 24 str.

SUMMARY

AN ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT IN THE LJUBLJANA PROVINCE DURING WORLD WAR II

The article presents an analysis of unemployment on the territory of the Ljubljana Province (occupied by Italy) in the period 1941–1943. The author presents the method of compiling data on unemployment and the analysis of unemployment – a state which resulted from the activities of the Italian occupying forces. At the time, the unemployment statistics were compiled by the Public Labour Exchange in Ljubljana, which thus exercised its control over the movement of the Slovene population. The Public Labour Exchange also provided jobs for the unemployed in the Ljubljana Province. Its aim, however, was quite different from the aim of the Employment Office today. Thus, the analysis of unemployment in the Ljubljana Province, depicted in the article, shows how "successful" the Italian occupying forces were in solving the problem of unemployment in occupied Slovenia.